

Early Childhood Education | Elementary School | Middle School | High School | Community Center | Sport Club | The Ohel Avraham Synagogue

Jewish Education & class management

Talmud - Mas. Baba Bathra 20b 21a

MISHNAH:

IF A MAN DESIRES TO OPEN A SHOP IN A COURTYARD, HIS NEIGHBOUR MAY PRESENT HIM ON THE GROUND THAT HE WILL NOT BE ABLE TO SLEEP THROUGH THE NOISE OF PEOPLE COMING AND GOING.

A MAN, HOWEVER, MAY MAKE ARTICLES IN THE COURTYARD TO TAKE OUT AND SELL IN THE MARKET, AND HIS NEIGHBOUR CANNOT PREVENT HIM ON THE GROUND THAT HE CANNOT SLEEP FROM THE NOISE OF THE HAMMER OR OF THE MILL-STONES29 OR OF THE CHILDREN.

חנות שבחצר, יכול למחות בידו ולומר לו : איני יכול לישון מקול הנכנסין ומקול היוצאין . עושה כלים, יוצא ומוכר בתוך השוק . אבל אינו יכול למחות בידו ולומר לו : איני יכול לישון לא מקול הפטיש ולא מקול הריחיים ולא מקול התינוקות.

GMARAH

...the concluding words refer to school children, from the time of the regulation of Joshua b. Gamala, of whom Rab Judah has told us in the name of Rab: Verily the name of that man is to be blessed, to wit Joshua ben Gamala, for but for him the Torah would have been forgotten from Israel. For at first if a child had a father, his father taught him, and if he had no father he did not learn at all. By what [verse of the Scripture] did they guide themselves? — By the verse, And ye shall teach them to your children. laying the emphasis on the word 'ye'. They then made an ordinance that teachers of children should be appointed in Jerusalem. By what verse did they guide themselves? — By the verse, For from Zion shall the Torah go forth. Even so, however, if a child had a father, the father would take him up to Jerusalem and have him taught there, and if not, he would not go up to learn there. They therefore ordained that teachers should be appointed In each prefecture, and that boys should enter school at the age of sixteen or seventeen. [They did so] and if the teacher punished them they used to rebel and leave the school. AtAt length Joshua b. Gamala came and ordained that teachers of young children should be appointed in each district and each town, and that children should enter school at the age of six or seven...

Early Childhood Education | Elementary School | Middle School | High School | Community Center | Sport Club | The Ohel Avraham Synagogue

...Rab said to R. Samuel b. Shilath: Before the age of six do not accept pupils; from that age you can accept them. and stuff them with Torah like an ox. Rab also said to R. Samuel b. Shilath: When you punish a pupil, only hit him with a shoe latchet. The attentive one will read [of himself]. and if one is inattentive. put him next to a diligent one.

Raba further said: The number of pupils to be assigned to each teacher is twenty-five. If there are fifty, we appoint two teachers. If there are forty, we appoint an assistant, at the expense of the town.

Raba also said: If we have a teacher who gets on with the children and there is another who can get on better, we do not replace the first by the second, for fear that the second when appointed will become indolent. R. Dimi from Nehardea, however, held that he would exert himself still more if appointed: 'the jealousy of scribes increaseth wisdom.'

Raba further said: If there are two teachers of whom one gets on fast but with mistakes and the other slowly but without mistakes, we appoint the one who gets on fast and makes mistakes, since the mistakes correct themselves in time. R. Dimi from Nehardea on the other hand said that we appoint the one who goes slowly but makes no mistakes, for once a mistake is implanted it cannot be eradicated. This can be shown from the Scripture. It is written, For Joab and all Israel remained there until he had cut off every male in Edom. When Joab came before David, the latter said to him:

(Baba Bathra 21b)

Why have you acted thus [i.e. killed only the males]? He replied: Because it is written, Thou shalt blot out the males [zekar] of Amalek. Said David: But we read, the remembrance [zeker] of Amalek? He replied: I was taught to read zekar. He [Joab] then went to his teacher and asked: How didst thou teach me to read? He replied: Zeker. Thereupon he drew his sword and threatened to kill him. Why do you do this? asked the other. He replied: Because it is written, Cursed be he that doeth the work of the Lord negligently. He said to him: Be satisfied that I am cursed. To which Joab rejoined: [It also says]. Cursed be he that keepeth back his sword from blood. According to one report he killed him; according to another, he did not kill him.

Raba further said: A teacher of young children, a vine-dresser, a [ritual] slaughterer, a blood-letter, and a town scribe are all liable to be dismissed immediately [if inefficient]. The general principle is that anyone whose mistakes cannot be rectified is liable to be dismissed immediately [if he makes one].

- אחר שיהא שם כל השיעורין הללו - משלם מה שהזיק. ואף על פי כן מעכבין עליו השכנים להרחיק גכל השיעורים הללו, שמא ידליק בחיהם ואין לו מה לשלם. ביין התירו –

מסמיו מנות של נחתומין ולבעין, שחין העשן קשה ליין. אבל לא רפת בקר שהרים קשה ליין. במרא והתניא לענין מעמידה בעלייה, בתנור – וסבלב ובכירה מתחתיו, מעזיבה בדנחתומין — שמסיקין אוחו תמיד. וכן הכירה – בכירת נחתומין. תנור דידן - דיהב מה תנא דמתניתין שיעור שלושה טפחים — ככירה דנחחומין דמי. כיבד וריבץ — גגו ללורך האולר, ולא הספיק להכנים לו תבואה עד שפחח זה חנות תחתיו, מי הוי כקודם לאולר, או דילמא דכיון דכיבד וריבן – הוי כקידם הסוגר? ריבה בחלונות – נעלייתו, דגלי דעתיה שלאוצר הוא עשוי, שיכנס לו אויר, שלא ירקב המכואה. בנה עלייה על גבי ביתו – על גגו, ורגילין היו לבנות שם לאולר. מהו? אם תימלי לומר ריבה בחלונות לאו הקדמה הוא, היכי דכולי בניינא להכי עביד, מאי? תמרי ורמוני - הכנים שם תמרים ורמונים, מי הויא התחלת אולר, או דילמא אין אולר אלא בתכואה ויין ושמן? והאי דידן – יין שלנו, אפילו עשן העולה הנר קשה לו. אספסתא – שמת של תנוחה. כרפת בקר דמיא – מחמת שהוא לח ומתחמם ומעלה סרחון. בשבה ולא מקול התינוקות -קא סלקא דעתך חינוקות הבחים לקנות יין ושמן וכל דבר הנמכר

> גמרא מאי שנא רישא דקתני: יכול לומר "איני יכול לישן מקול הנכנסין והיוצאין", וסיפא קחני: אינו יכול לומר לו "איני יכול לישן מקול התינוקות".

בחנות.

תוספות

תנור דידן ככירה דנחתומין דמי – כל אחד היה עושה תנור שלו כפי מה שהיה רוצה, גדול או קטן. אבל כירות של נחתומיו היו כולו שוות. והיו

בקיאין בהן, ונפקא מינה למקח וממכר.

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא – השתא סלקא דעתך דייתינוקותיי דסיפא היינו שבאים לקנות בחנות. ומשום הכי פריך: מאי שנא? אבל מפטיש וריחים לא פריך, דאין שם נכנסין ויוצאין, דמי שיש לו חטין לטחון נותן לבעל הריחים, וכן פטיש.

ואָם הַזִּיק – מִשַׁלֵם מַה שָׁהַזִּיק. רַבִּי שָׁמְעוֹן אוֹמֶר: – לא אַמרוּ כַּל הַשִּׁיעוּרִין הַאֵלוּ, אֵלַא שֵאָם הִוִּיק פּטוּר מִלְשַׁלֵּם. ילא יָפְתַּח אַדַם חַנוּת שֶׁל נַחְתּוֹמִין וְשֶׁל צַבַּעִין תַּחַת אוֹצַרוֹ שֵׁל חֲבֵירוֹ, וַלֹא רֵפַת בָּקָר; 'בַּאֵמֶת, בַּיַין הָתִּירוּ, אֲבָל לֹא רֶפֶת בָּקָר.

ר במרא וְהָתַנְיָא: בְּתַנּוּר – אַרְבָּעָה, וּבַּכִּירָה – – שָׁלשַׁה! אָמַר אַבּוֵי: כִּי תַּנְיָא הַהִּיא

בדנחתומין, דתנור דידן כי כירה דנחתומין. ״לֹא יָפָתַח חַנוּת״ וכו׳. תַּנַא: ״אָם הַיִּתָה רֶפֶת קוֹדֶמֶת לַאוֹצֵר – מוּתַר. בַּעֵי אַבַּיֵי: כִּיבֶּד וְרִיבֵּץ לַאוֹצַר, מַהוּ? רִיבַּה בְּחַלּוֹנוֹת, מַהוּ? אַכְסָדְרָה תַּחַת הָאוֹצֶר, מַהוּ? בנה עלייה על גַּבֵּי בִיתוֹ, מַהוּ? תֵּיקוּ. בַּעֵי רַב הוּנָא בָּרֵיה דָרַב יְהוֹשֻׁעַ: תַּמְרֵי וְרְמּוֹנֵי, מֵאי? תֵּיקוּ.

״בֵּאֲמֶת, בַּיַּיִן הָתִּירוּ״ וכו׳. תַּנָא: ״בַּיַּיִן הָתִירוּ מִפְּנֵי שַׁמַשְׁבִּיחוֹ, וָלֹא רֶפָת בַּקַר מִפְּנֵי שֵׁמַסְרִיחוֹ. אֲמַר רַב יוֹסָף: הַאי דִּידָן, אֲפִילוּ קוּטְרָא דִּשְׁרָגָא נַמִי קַשְׁיָא לֵיהּ. אַמַר רַב שַׁשַׁת: וָאַסְפַּסְתָּא – כְּרֶפֶת בָּקָר דְּמְיָא.

ד משבה חַנוּת שֶׁבֶּחָצֵר – יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיַדוֹ וְלוֹמֵר לוֹ: אֵינִי יָכוֹל לִישׁן מִקּוֹל הַנְּכָנָסִין וּמִקּוֹל הַיּוֹצְאִין; אֲבָל עוֹשֵׁה בֵּלִים, יוֹצֵא וּמוֹכֵר בָּתוֹךְ הַשׁוּק; 'וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמְחוֹת בִּיָדוֹ וְלוֹמֵר לו: אֵינִי יַכוֹל לִישׁן, לא מִקוֹל הַפַּטִישׁ וְלֹא מִקּוֹל הריחים ולא מקול התינוקות.

מאי שָׁנָא רֵישָׁא ומַאי שָׁנָא סִיפָּא? אַמַר ה גמרא אַבַּיִי: סֵיפָּא אֲתָאן לְחָצֵר אַחֶרֵת. אֲמַר

לֵיהּ רָבָא: אִי הָכִי, לִיתִנֵי: חָצֵר אַחֶרֶת – מוּחָר! אֶלָא :אַמַר רָבָא

ואם הזיק בכל זאת – משלם מה שהזיק. ר' שמעון אומר: לא אמרו כל השיעורין האלו, אלא שאם הזיק – פטור מלשלם, שהרי נקט בכל אמצעי אם סיה אולר של יין – הסירו לפתוח הדהירות הדרושים. הלכה אחרת היא: לא יפתח אדם חנות של נחתומין (אופים) ושל צבעין תחת אוצרו (מחסנו) של חבירו, ולא יעשה רפת בקר,

שכל אלה: החום, העשן, או הריח העולה מהם מזיק לדברים שבאוצר. ומעירים: באמת ההלכה היא, שבאוצר של יין – התירו לעשות תחתיו חנות של נחתומים ושל צבעים משום שאיז החום שהם גורמים מזיק ליין, אבל לא רפת בקר שריחה רע ומזיק ליין.

ב במרא על דברי המשנה בענין העמדה של תנור וכירה

בעליה שואלים: והתגיא ווהרי שנויה ברייתאז: בתנור ארבעה טפחים מעזיבה. ובכירה שלשה! אמר אביי: כי תניא ההיא וכאשר שנויה שם? הרי זה בשל נחתומין, שכיון שאופים כל היום מתחממים מתקני האפיה הרבה יותר, שתנור דידן כי נשל המשנה שלנו הוא כמון כירה של נחתומין, ותנור

נחתומים צריך הפסק גדול יותר. שנינו: לא יפתח חנות של נחתומים ושל צבעים תחת אוצרו של חבירו. ועל כך תנא (שנה החכם): אם היתה רפת קודמת לאוצר – מותר, ואין בעל הרפת צריך להרחיק משם. ובפרטי דבר זה בעי (שאל) אביי: אם כיבד (ניקה) וריבץ כלומר הכשיר והכין אותו לצורך אוצר, ועדיין לא הניח כו את הדברים מהו? האם אומרים שנחשב שיש במקום כבר אוצר ואיז אחרים עושים רפת שם, או שמא כל עוד איז אוצר מצוי שם אינו יכול לעכב בידי אחרים? וכן, אם ריבה בחלונות לשם איוורור, שמראה שכוונתו לעשות שם אוצר, מהו? וכן אם עשה אכסדרה תחת האוצר, מהו? וכן אם כנה עלייה על גבי ביתו לצורך איחסון, מהו? כל השאלות הללו לא נפתרו ונשארו בתיקו (תעמוד) השאלה במקומה. ומביאים כי מעין שאלות אלו בעי (שאל) רב הונא בריה (בנו) של רב יהושע: אם הניח שם תמרי ורמוני (תמרים ורימונים). מאי ומהן יהא הדין? האם נחשב זה כהתחלה של אוצר או לא? ואף שאלה זו לא נפתרה

ונשארה בתיקו (תעמוד) במקומה. שנינו: באמת, ביין התירו אבל לא רפת בקר. ובהסבר דבר זה תנא (שנה החכם): ביין התירו מפני שמשביחו החום והעשן, ואולם לא רפת בקר מפני שמסריחו ריח הרפת. אמר רב יוסף: האי דידן [זה היין שלנו] ממהר יותר להתקלקל, ולכן אפילו קוטרא דשרגא נמי קשיא ליה נעשן של נר גם כן קשה לו, ומזיק לו). אמר רב ששת: ואספסתא (ואטפטת, שחת של תבואה) כרפת

בקר דמיא ווחשבתו מפני שבמשר הזמז היא נרקבת ויוצרת סרחוז. ד משבה אם רוצה אחר הדיירים לפתוח חנות שבחצר – יכול השכן שבחצר למחות בידו מלעשות כן ולומר לו: איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין לחנוה; אבל עושה אדם בתוך ביתו כלים, יוצא ומוכר אותם בתוך השוק, אף על פי שאינו רשאי לעשות בחצרו הנות, ואינו
יכול השכן למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן לא מקול הפטיש שאתה עושה בו כלים, ולא מקול הריחים שאתה טוחן בהם, ולא מקול התינוקות, שכל אחד רשאי לעשות בדירתו מה שירצה.

ה במרא ושואלים: מאי שנא רישא (מה שונה בראש. בתחילה) שנאמר שיכול לעכב בעדו מלפתוח חנות, ולומר לו שאינו יכול לישון בגלל קול הנכנסים, יי ווי ווי מאי שנא סיפא (ומה שונה הסוף) שאינו יכול לטעון שאינו יכול לישון מפני התינוקות? אמר אביי: סיפא אתאן (בסוף באוו) אנו עוסקים במי שעושה בחצר אחרת, שאינו יכול לעכב על בן חצר אחרת, אף שהוא בן אותו מבוי. אמר ליה (זו) רבא: אי הכי (אס כך) ליתני (שישנה): חצר אחרת מותר, ומדוע אמר בלשון זו? אלא אמר רבא:

יאם הזיק משלם שלשיטת חכמים שיעור זה שנתנו הוא שיכולים השכנים לעכב בעדו

שלא יניח תנור או כירה אלא אם כן עשה בהם הרחקה זו. אכל מכל מקום אין ההרחקה פוטרתו מלשלם כל נוק שגרם בפרעל (רש"י). באמת כלל אמרו שכל "באמת" הוא הלכה (שבת צב,ב). ורבינו יהונתן כתב שהיא כלשון שבועה, שאומר שכך הוא הדבר בוודאי. ובירושלמי (תרומות פ״ב ה״א ועוד) אמרו שכל "באמת" הוא הלכה למשה מסיני. וכבר כתב הר"ש משאנץ (בפירוש המשניות שם) שהכוונה

היא לא תמיד להלבה ממש, אלא לומר שדבר זה ברור ומקובל כהלכה למשה מסיני. ריבה בחלונות רוב המפרשים מסבירים כרש"י, שריבה בחלונות בקומה העליונה, ועל כך גילה דעתו שהוא רוצה לעשות שם אוצר, ולפיכך מרבה שם אויר שלא תתעפש התבואה הנאצרת. ואילו הר"ח מפרש שריבה בעל הבית שלמטה בחלונו, ועל ידי כך יוצא העשן

דרך החלונות ואינו מפריע כל כך לאוצר שלמעלה. ורמ״ה מביא את שני הפירושים. אכסררה תחת האוצר ריח מפרש שיש קומה של אכסדרא בין החנות ובין האוצר, והשאלה היא האם רווח זה מספיק כדי לבטל את הנוקים מחמת החנות. ורמיה מסביר שהשאלה היתה במקרה שחנות הנחתום היתה בנויה כאכסררה, האם בגלל ריבוי האוורור שלה שוב

מברי בו מולים היותה האם בדרך בלל בונים עליה לצורך אוצר, והשאלה היתה האם בנה עליה לצורך אוצר, והשאלה היתה האם מעשה זה של בניית מבנה נחשב כאילו היה שם כבר אוצר בפועל. ורגמ״ה מסביר שבנה עליה. ולא ברור אם כוונתו לעשות בה אוצר, או שבונה לצורך אחר. והמאירי מפרש שבנה עליה על גבי עלייתו, שמתכוון לפנות כליו מן העליה ולהשתמש בה לשם אוצר. ואילו הר״ח נר״ו מינאש נעוד פירשו שהיחה עליה (סומה נוספת) המפסיפה בין החנות ובין האוצר. והרמ"ה סבור שהיא המשך לשאלה לגבי אכסדרה: גם אם אין בכך די, מה יהא אם בנה עליה על גבי אכסדרה (וראה בדבריו שבגמרא לפניו עמדו שאלות נוספות).

תמרי ורמוני והשאלה היתה האם הכנסת דברים אלה מלמדת שרוצה לעשות במקום ארצר של תבואה לאחר מכז, וכעיו זה מפרש רגמ״ה שלפירות אלה אין החנות מזיקה, והשאלה היתה האם יכול לטעון שעומד להכניס שם דברים אחרים. ור"י מיגאש מסביר

שהשאלה היתה לגבי תמרים ורמונים עצמם, האם החנות מויקה להם. ביין התירו מכנו שמשביחו יש שהסבירו שתוספת זו באה כדי לומר שאף שחום ההנות ממעט במקצת את היין, מכל מקום אין לחשוש לכך, מפני שמצד אחר החום משביח את היין. ועוד, שבא הדכר בדרך אגב, שלשון חכמים יש בה גם עצה למעשה, ללמדנו שהחום נחה לונו (רשר"א).

חנות שבחצר וכוי ולא השתמש התנא בלשון "לא יפתח אדם חנות בחצר", לומר שאף שמתחילה הסכימו השכנים, יכולים הם לומר שסבורים היו שיוכלו לעמוד בכך, ועכשיו רואים הם שאינם יכולים (רשב"א). ובדומה לכך סבור הרמב"ם כי שלא כבקול הפטיש והריחיים – אין חזקה מועילה לענין זה של נכנסים ויוצאים, שנחשב הדבר כהיזק קבוע.

ובירושלמי נחלקו תנאים בענין זה. הרמב"ן ואחרים אמרו שזו היא שיגרת לשון, אבל עיקר הטעם הוא מקול הנכנסין וכו׳ במכואר בירושלמי) שהוא מרבה בחצר עוברים ושבים והם מכבידים על בני החצר, שהרי קול הפטיש בוודאי חזק יותר (תוייט). אבל רמיה כתב כי מספר טעמים לדבר, כגון היזק יאיה וריבוי הדרך, חהו אחד מהם, והתנא אחז בלשון הסיפא. ואילו רבינו יונה סבר כי זהו עיקר טעם המשנה.

מורח החלכה

לא יפתח אדם חנות וכו׳ מי שהיתה לו חנות תחת אוצר (מחסן) פירות, שמן, או יין של חבירו, לא יפתח במקום זה חנות של נחתומים ושל צבעים, או רפת בקר, או של מלאכה אחרת שגורמת לחום או לסירחון, ומתחת לאוצר יין בארץ ישראל – מותר. אבל בכל מקרה יהור ולה או הייב. שריע שריחה מזיק לאוצר. (רמבים שם הייב. שריע שם סעיף ב). בדנחתומין אין אדם רשאי להעמיד בעלייתו תנור של נחתומים אלא אם כן היתה מתחתיו מעויבה בעובי ארבעה טפחים, ובכירה של נחתומים – בעובי שלושה טפחים. (רמב"ם שם .(א סעיף א). הי"א. שו"ע שם סעיף

אם היתה רפת או של נחתום, ובא בעל אם היחום, ובא בעל העליה לעשות אוצר מעליה – אינו יכול למנוע מחבירו להמשיך ולהחזיק את הרפת, ילעבוד שם כנחתום. (רמב"ם שם הי"ב. שו"ע שם סעיף ב).

ביבד וריבץ וכו׳ גילה בעל העליה את דעתו שהוא עומד לעשות אוצר בעלייה, כגון שביבד הייבץ או הירבה בחלונות וכיוצא בזה, ורצה בעל הבית לעשות דבר המוסיף הום מלמטה – יכול בעל העליה לעכב בעדו. אבל אם עבר בעל הבית ועשה – אינו יכול . להוציאו משם (וראה גר"א). שבעיה זו לא נפתרה בגמרא, ואין מרציאים מרשות המוחזק.

(רמבים שם הייג. שריע שם סעיף ג). ביין התירו וכוי מותר לעשות דבר העושה חום מתחת לאוצר יין של חבירו בארץ ישראל, שיינה חזק ואין החום מקלקלו, אבל לא בבבל שיינה חלש. ואין לעשות רפת בקר מתחת לאוצר יין ואפילו בארץ ישראל. (רמבים שם הי״ב. שו״ע שם סעיף ב).

חנות שבחצר מי שפתח לו חנות או בית מלאכה כתוך החצר, יכולים השכנים למהות בעדו מלמכור שם סחורתו בטענה שהלקוחות מפריעים להם. ויש אומרים שאם לא מיחו בו שלוש שנים מועילה חזקה זו ושוב אינם יכולים לעכב (ש"ך בשם רא"ש). אבל מותר לו לעסוק במלאכה עצמה בתוך ביתו (ואפילו אם הדבר גורם לרעש) אם החזיק בה, שעשה ולא מיחו בידו (ואפילו מיד, בלא חזקת שלוש שנים). ואין השכנים יכולים עוד למחות. אבל לכתחילה יכולים למחות. כך ויעה הרמבים. וכתב הרמיא שיש אומרים שיכול אדם לעשות בביתו כל מה שהוא רוצה ואפילו לכתחילה (תוסי). והוסיף בשם ריביש שאם השכנים אנשים חולים – בכל אופן יכולים למחות. (רמב״ם שם פ״ו הי״ב. שו״ע שם קנו, ב).

מסורת הש"ס נ. בייב ית.ב.

87

ז. (הביטוי) כלאים פייב מייב. תרומות פייב מייא. שבת יא,א. צב,ב. נזיר נד,ב. יומא יא,א. סוכה לח,א. ביצה יו.א. מו״ק כ.ב. כתובות ד,ב. קדושין מח,ב. בייק צט,ב. ביימ ס,א. בייב קמה,א. ירושלמי כלאים פייב הייא. מכילתא שמות כא, יד. ח. בייב יח,ב. ירושלמי בייב

פייב הייג. ט. (בשינוי) ירושלמי שם. תוספתא בייב פייא ד. י. תוספתא שם.

גרסות

דתנור דידן כי דנחתומין יש בכתייו: ותנור דידן ככירה דנחתומין דמי. רפת קודמת יש בכתייי: רפת בקר קודמת.

אכסדרא תחת האוצר מהו יש כתייי ומקורות שמשפט זה חסר בהם.

יוצא ומוכר בתוך השוק ואינו יכול יש בכת"י: ויוצא ומוכר בתוך השוק אבל אינו יכול.

לשוד

אספסתא מקור המלה הוא בפרסית aspast לסוסים. סֵיפָא אֲתָאן לְתִינוֹקוֹת שֵׁל בֵּית רַבָּן, וּמִתַּקַנַת יְהוֹשַׁעַ

בֶּן גַּמְלָא וָאֵילָךְ. דְּאָמֵר רַב יְהוּדָה אָמֵר רַב: בָּרַם זַכוּר

אותו הָאִישׁ לַטּוֹב וִיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא שָׁמוֹ, שֵׁאָלְמָלֵא

הוא נִשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל; שֶׁבַּתְּחִלָּה, מִי שֶׁיֵשׁ לוֹ

אָב - מְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב - לֹא הָיָה לָמֵד אָב

סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן - ואף על גב דקול הבא מחמת אחרים

- לא מלי מחויי. משום תקנת יהושע בן גמלא - אחד מן הכהנים

הגדולים שעמדו נכים שני, כדחמר בינמות (סח). ולמדתם אותם – החב עלמו

מנוה ללמדו. פלך - הרבה מדינות בפלך אחד, והוא לשון אפרכייא. רב שמואל

בא ע"א

ברלועות של

חינך וקוק

בר שילת – מלמד חינוקות היה (ככח

בתרא ח,ב). ואספי ליה – האכילהו

והשקהו תורה בעל כרחו, כשור שנותנין

עליו עול על לוחרו. לא תמחייה אלא

מנעלים. כלומר, מכה קלה שלא יוזק.

לייסרו יותר מדאי, ולא לסלקו מלפניך,

אלא ישב עם האחרים בלוותא, וסופו לתח

לב. רופא = מוהל. אומן = מקיז דס.

מעכבין עליו – מפני שמרכה עליהן

קול נכנסין ויולחין.

תוספות

זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן

דאמר רב יוסף (ביבמות סא,א): תרקבא

דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס

לינאי המלך עד דאוקים ליהושע בן

גמלא בכהני רברבי. וצדיק גמור היה,

כדאשכתן הכא. והא דקאמר התם

(שם): ייקטיר קא חזינא הכאיי – לפי

שהיו אחרים חשובים ממנו.

גמלא שמו – הוא אותו האיש

בערקתא דמסנא

ליהוי צוותא לחבריה

גרסות

הייג. תוספתא בייב פייא ד.

נשתכח יש בכתייי ועוד: נשתכחה. תצא תורה יש בכתייי ועוד

תצא תורה ודבר הי מירושלים. ומי שהיה רבו יש בכתייי

ועוד: וכשרבו. בכל מדינה ומדינה ובכל יש בכתיי ועוד: בכל.

עד שית יש בכתייו: עד בר אחד מבני חצר יש שגרסו: **אחד מבני מבוי** וראה תוסי

לשוז

פלד המלה נזכרת כבר במקרא (נחמיה ג. ט ועוד) במשמעות תבל ארץ גדול, מחוז. ונראה כי היא שאולה מו האשורית ייפלכיי במשמעות זו. גרדי

מקור המלה הוא ביוונית γέρδις Ικ (κιττισ) γερδιός (גרדיס) ומשמעה – אורג.

אישים

יהושע בן גמלא

יהושע בן גמלא היה כנראה בבית השני (נזכר בכתבי יוסף בן מתתיהו בשם יהושע בן גמליאל), שנתמנה על ידי המלך אגריפס השני ונהרג בזמן חורבן הבית השני. אמנם יש סבורים שהיו שני שהיה זה איש אחד. שאמנם חכמים הזכירו לגטאי את הדרך בה הגיע למעלת כהן גדול, עם זאת גם לא נמנעו את הדברים הטובים שעשה. הוא נזכר על שנדב לשבח לבית עשויים זהב. אבל בעיקר הוא זכור לטוב על שפעל להרחיב את מעגל החינוך בהקימו היהודי. מסועפת של בתי ספר ייבכל עיר ועיר" בארץ, ומשום כך אמרו עליו יישאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראליי.

סיפא אתאן (בסוף באנו) לתינוקות של כית רכן הכאים ללמוד תורה בביתו, ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך. ומה עניינה של תקנה זו? שאמר רב יהודה אמר רב: ברם (אכן) זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל; שבתחלה, מי שיש לו אב – היה

האב מלמדו תורה, מי שאין לו אב לא היה למד תורה כלל. ומסבירים: מאי דרוש [מה דרשו] שבגלל זה נהגו כך? את הציווי "ולמדתם אותם את בניכם" (דברים יא, יט) הסבירו שכוונתו "ולמדתם שאתם. ההורים עצמם — כיון שראו את בניכם. אכל תלמדו שלא הכל יכלו ללמד את חכמים ומתמעטת התורה בישראל. בניהם. מלמדי מושיבין שיהו התקינו תינוקות בירושלים, ומסבירים: מאי דרוש (מה דרשון שעשו כך? - "כי מציון תצא תורה" (ישעיה ב, ג); ועדיין מי שיש לו אב – היה מעלו לירושלים ומלמדו, מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בעיר אחת בכל פלך (מחוז) ופלך; ומכניסין אותן כבן שש עשרה כבן שבע עשרה, וכיון שהיו התלמידים גדולים ולא למדו קודם באופן מסודר, מי שהיה רבו כועס עליו - היה התלמיד מבעיט בו ויצא, שאי אפשר היה להחזיק אותם בכוח בבית הספר. עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות ככל מדינה (אזור) ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן ללמוד כבן שש כבן שבע. וכיון שתוקנה תקנה זו לצורך הרבים, אין השכנים יכולים למנוע מחכם שילמד תינוקות תורה בחצר. ובאותו ענין אמר ליה (לו) רב לרב שמואל בר שילת שהיה מלמד תינוקות: עד גיל שית לא תקביל (שש אל תקבלן תלמיד ללמדו, משום שהם קטנים מדי וקשה להם הלימוד בקביעות, מכאן ואילך קביל ואספי ליה כתורא (קבל, ופטם אותו בתורה

כשור]. ועוד אמר ליח (לו) רב לרב שמואל בר שילת: כי מחית לינוקא [כאשר אתה מכה תינוק] לצורך לימודו וחינוכו, לא תימחי אלא בערקתא דמסנא (אל תכה אותו אלא ברצועת הסנדל) שהיא קטנה ואינה מכאיבה ביותר. - ועוד יעץ לו: דקארי – קארי [מי שקורא – קורא] מעצמו, דלא קארי ליהוי צוותא לחבריה (מי שאינו קורא - שיהיה חברה לחבירו) וילמד על ידי כך לקרוא. ולענין בני חצר המסקנה היא איפוא שמותר לעשות בביתו תלמוד תורה ואין השכנים מעכבים. מיתיבי [מקשים על כך] ממה ששנינו בברייתא: אחד מבני חצר שביקש לֵעשות רופא או אומן (מקיז דם) או גרדי (אורג) או מלמד תינוקות – בני חצר מעכבין עליו, משמע שגם בלימוד תינוקות בני חצר מעכבים! ומשיבים: הכא במאי עסקינן [כאן בחה אנו עוסקים) שיכולים לעכב כשהוא מלמד — בתינוקות של גוים, ובדבר זה שאין בו מצוה — יכולים השאר לעכב מפני הרעש. תא שמע [בוא ושמע] קושיה מברייתא נוספת, ששנינו: שנים שיושבין הגרים בחצר אחת, וביקש עליו מלעשות כן: ומשיבים: הכא נמי [כאן גם כן] מדובר בתינוקות של גוים.

אחד מהן לעשות רופא וכן אומן, וגרדי, ומלמד תינוקות – חבירו מעכב

תּוֹרָה; מַאי דְּרוּשׁ? ״וְלְמַּדְתֶּם אֹתָם״ – וְלְמַּדְתֶּם אַתֶּם. ּהָתָקִינוּ שֶׁיָּהוּ מוֹשִׁיבִין מִלַמְּדֵי תִינוֹקוֹת בִּירוּשַׁלַיִם; מַאי דְרוּשׁ? ״כִּי מִצִּיּוֹן תִּצֵא תוֹרָה״. וַעַּדַיִין מִי שֶׁיֵשׁ לוֹ אָב – הָיָה מַצְלוֹ וּמְלַמְּדוֹ, מִי שֵׁאֵין לוֹ אָב – לֹא הָיָה עוֹלֶה וְלָמֵד. הִתְּקִינוּ שֶׁיְהוּ מוֹשִׁיבִין בָּכֶל פֵּלֵךְ וּפֶּלֶה; וּמַכְנִיסִין אוֹתָן כְּבֶן שֵׁשׁ צֶשְׂרֵה כְּבֵן שָׁבַע , עשָׁרָה, וּמִי שֶׁהָיָה רַבּוֹ כּוֹעֵס עַלַיו – מְבַעִיט בּוֹ וְיַצֵא, עַד שַׁבָּא יְהוֹשַׁעַ בֵּן גַּמְלָא וְתִיקֵן, שֶׁיְהוּ מוֹשִׁיבִין מְלַמְּדֵי תִינוֹקוֹת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וָעִיר, וּמַכְנִיסִין אוֹתָן כְּבֶן שֵׁשׁ כְּבֶן שֶׁבַע. *אֲמַר לֵיהּ רַב לְרַב שָׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת: עַד שִׁית לַא תַּקַבֵּיל, מַכַּאן וְאֵילך קַבֵּיל וְאַסִפֵּי לֵיה כְּתוֹרָא. וַאֲמֵר לֵיה רַב לְרַב שָׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת: כִּי מָחֵית לְיָנוֹקָא, לָא תִּימְחֵי אֵלָּא בִּעַרְקָתַא דִּמְסָנָא, דְּקָארֵי – קָארֵי, דְּלָא קָארֵי – לֵיהֵוֵי צַוְוּתָּא לְחַבְרֵיהּ. מֵיתִיבֵי: יַאֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר שֵׁבִּיקֵשׁ לֵעֲשׁוֹת רוֹפֵא, אוּפֶּן, וְגַרְדִּי, וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת – בְּנֵי חַצֵּר

מְעַכְּבִין עָלָיו! – הָכָא בְּמַאי עָסִקִינַן – בְּתִינוֹקוֹת

דְּגוֹיִם. תַּא שָׁמַע: שְׁנַיִם שֶׁיוֹשְׁבִין בֶּחָצֵר, וּבִיקִשׁ אֶחָד

מֵהֵן לֵעַשׁוֹת רוֹפֵא, וְאוּמֶן, וְגַרְדִּי, וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת

חַבֵּירוֹ מִעַבֵּב עָלָיו! –הָכַא נַמִי בִּתִינוקות דְּגוֹיִם.

ולמדתם אותם ולמדתם אתם – יש ספרים דלא גרטי ייולמדתם אתס", ודריש מדכתיב "ולמדתם" – משמע מעצמכם.

כל מציון תצא תורה - לפי שהיה וכהווח רואה קדושה גדולה, עוסקים בעבודה – היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה. כדדרשינן בספרי: "למען תלמד ליראה" וגוי – גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה - היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה.

. כבן שש כבן שבע – כבן שש בבריא, כבן שבע בכחוש. בבציר מבר שית לא תקבל – והא דתנן במסכת אבות (פרק חמישי משנה

: בן חמש שנים למקרא – בבריא לגמרי, כדאמר בכתובות (נ,א) הלומד בנו פחות מבן שש – רץ אחריו ואינו מגיעו. ואיכא דאמרי: חבריו :רצין אחריו ואין מגיעין אותו. ותרוייהו איתנהו, דחליש וגמיר. ואיבעית אימא

אחד מבני מבוי כוי – פירש רבינו שמשון בן אברהם: דלא גרס "מבוי", אלא: חצר. דאי גרס מבוי – תיקשי לאביי דשרי בחצר אחרת. וההיא דעושה אדם חנות בצד חנות של חבירו שרי לכל הפחות בחצר אחר. ורבא נמי לא פליג עליה, אלא דמוקי מתניתין דשריא אף באותה חצר, והכא אסר אפילו בחצר אחרת. אלא ייאחד מבני חצריי גרס.

ואם תאמר: ומאי שנא גרדי מבעל ריחים, דתנן במתניתין דאין יכול — ואם תאמר: ומאי שנא למחות בידו ולומר ייאיני יכול לישן מקול הריחים ומקול הפטישיי! ויש לומר: דמתניתין בעושה לעצמו, והכא בגרדי העושה לאחרים, דאיכא נכנסין ויוצאין. ואם תאמר: הא אמרינן בסמוך: האי בר מבואה דאוקי ריחייא כוי – דינא הוא דמעכב עליה, משום דאמר ליה ייקא פסקת לחיותייי. משמע דאי

לאו משום דייקא פסקת לחיותיי – היה יכול להעמיד שם הריחים, אף על גב דעושה לאחרים. ולקמן נמי תניא: עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו כו׳, דאף על גב דאיכא נכנסין ויוצאין טובא: ודוחק לחלק דהתם כבר יש יוצאין ונכנסין לריחים הראשון או לחנות הראשון. ויש לומר: דהתם בחצר אחרת שרי. אי נמי: מתניתין נמי בעושה לאחרים, ובריחים ובקול הפטיש – אין נכנסין ויוצאין כל כך, שנותנין לו פעם אחת וטוחן. אבל בגרדי יש הרבה יוצאין ונכנסין, שהרבה מביאין לו מטוה.

עיונים

כי מציון וגו׳ כי מפני קדושת המקום ועבודת בית המקדש תיכנס יראת שמים בלבו, ועל ידי כר ילמד בשקידה ובמסירות הראויה (תוסי). שמאחר שהיו התלמידים צריכים ללכת למקום רחוק, לא יכלו להוליך

לשם ילדים קטנים אלא נערים בגיל זה (ריטב׳א, וכן כתב המהרש״א). כבן שש כבן שבע הכל לפי כוחו ומוחו של הילד, שאם הוא בריא וחריף מכניסים אותו בהיותו בן שש, ואם לאו כשהוא בן שבע (רמ״ה).

ער שית לא תקביל רשאלו בתוס׳: הרי אמרו במסכת אבות (פ״ה מכ״א) ״בן חמש למקרא״! ותירצו שאם מכניסים אותו בן חמש אמנם יצליח בלימודו, אבל הדבר יכול לגרום לו חולשה. או שמדובר בילד בריא ומפותח במיוחד. ואחרים כתבו כי בהגיעו לגיל חמש אביו מלמדו מעט בביתו, אבל לבית הספר מכניסים אותו רק בהיותו בן שש (ריטב"א, רא"ש). ויש שכתבו כי "שית" היינו מתחילת שנתו הששית, בהיותו בן חמש ומעלה (תורת חיים). ואספי ליה כתורא למד אותו תורה הרבה כפי ששמים עול על השור, אף כשאינו רוצה בכך (רש"י). ובמסכת כתובות פירש רש"י (וכן מפרש רגמ"ה): האבס אותו בתורה כפי

שמאביטים את השור. ורמיה דייק כאן מלשון שור, שבגיל כזה שהוא גדול דיו – ניתן ללמדו הרבה בבת אחת, וקודם לכן – מעט מעט, כדרך שנותנים לעגלים. ליהוי צוותא לחבריה שאין להענישו או לסלקו, אלא להניתו שישב בחבורה עם חבריו הקוראים ומעט מעט ירצה לקרוא (רשיי). ויש שגרס כאן "צייתא" כלומר, יקשיב לחבירו הקורא וממנו ילמד (ר"ב). ומהרש"א פירש שיש בכך תועלת לחבירו, שאינו לומד לבד. תעל פי זה סמכו להכניס אף ילדים קטנים לתלמוד תורה בגדר צוותא, שיקלטו מן הלימוד בלא

וברדי והסבירו בתוס׳ כי אף שמלאכתו עצמה אינה עושה רעש הרבה, ובוודאי פחות מקול פטיש וריחיים שהתירה המשנה, מכל מקום היא אומנות שבגללה מרבים אנשים לבוא לחנותו לקנות ממנו. בתינוקות דגוים שמלמדם קריאה או אומנות (רגמ״ה). וכתבו ראשונים שהוא הדין לתינוקות

להכביד עליהם.

יהודים אם אינו מלמדם תורה אלא מלמדם שאר דברים (רמב"ם בפיה"מ, רבינו יונה, רשב"א

לתינוקות של בית רבן אחד מבני חצר שרצה ללמד תינוקות של בית רבן תורה – אין השכנים יכולים למחות בידו ולומר שרעש התינוקות מפריע להם. ויש אומרים שביותר מחמישים תלמירים – יכולים למחות (רמב"ן. וראה סמ"ע), (רמב"ם ספר מדע הלכות תלמוד תורה פ"ב ה"ז וספר קנין הלכות שכנים פ"ו הי"ב. שריע חו"מ קנו, ג).

שיהו מושיבין מלמדי תינוקות מושיבים מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר. ועיר שאין בה מלמד תינוקות מחרימים את בני העיר עד שיושיבו בה מלמד. ואם לא הושיבו, מחריבים את העיר. (רמבים ספר מדע הלכות תלמוד תורה פ"ב ה"א. שו"ע יו"ד רמה, ז).

ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע מכניסים תינוקות ללמוד משיהיו בני חמש שנים שלמות. ואם התינוק חלוש – משעה שיהא בן שש שנים שלמות. וכתב הרמיא שמכל מקום ילמדו את הילדים מגיל שלוש והלאה את אותיות התורה, כדי להרגילם לקרוא בתורה. (רמב"ם שם פ"א ה"ה ופ"ב ה"ב. שו"ע שם סעיף ה וסעיף ח).

כי מחית לינוקא מותר למלמד להכות התינוקות בזמן הצורך, ולא יעשה זאת בדרך אכזריות, ולא יכם לא בשוט ולא במקל אלא רק ברצועה קטנה. (רמב"ם שם. שו"ע שם סעיף י). שביקש לעשות רופא וכו׳ אחד מבני מבוי (שאינו מפולש, וכל שכן חצר) שרוצה לעשות בביתו מקום לעסוק בו ברפואה או באריגה או בהקות דם, או שמלמד תינוקות גויים (לפי הרמב"ם), או שמלמד דברים שאינם תורה (לפי השו"ע), או שכותב שטרות לרבים – בני החצר יכולים לעכב בעדו מפני שמרבה עליהם נכנסים ויוצאים. ויש אומרים (תוס', וכגרסתנו) שרק בני החצר יכולים למחות אבל בני המבוי אינם יכולים למחות בו, אלא אם כן יש כבר במבוי בעל מקצוע כמוהו. וכן אין רשאי להשכיר ביתו לאחר העוסק בדברים אלה.

(רמב"ם ספר קנין הלכות שכנים פ"ו הי"א. שו"ע חר"מ קנו, א).

לסופר יהודי – מלמד חינוקות. בסופר מתא – מלמד חינוקות העיר, ומושיב מלמדים תחתיו, והוא מורה את כולם איך יעשו, ויש שם קול גדול. שישבו מלמדי חינוקות בכל עיר. לא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך ממטינן ינוקא ממתא למתא –

מקטרג בשעת הסכנה, שנאמר יקראנו אסון" (בראשית מב). אלא יוכל לכוף בני חותו מתח להושיב מלמדי מינוקות. תיתורא - גשר רחב. וחבירו במנחות (לה,ח): תיתורת דתפילין --מקום מושנם, שדומה לגשר. גמלא לוח קלרה. סך מקרי דרדקי – מנין מינוקום הראויין 'למלמד אחד. ריש שומע עם החינוקוח מפי — דוכנא המלמד, וחוזר ומשגירו בפי החינוקות. וחוחו ריש דוכנה נוטל שכר. ומסייעין ליה ממתא – לשכור לו אותו ריש דוכנה. דילמא אתי לאיתרשולי יתפאר בלבו שאין כמוחו, ויתרשל מן החינוקוח, ולא יירא שמא ישלקוהו. כד כשחשבנוהו, יתן לב להיות למד שכן — יפה, שדוחג מקנחת חבירו שסלקוהו מפניו, שיביישנו בכני העיר. דגרים ולא דייק – שלומד הרבה, ולא דייק בלימוד התינוקות שלא ישתבשו.

תוספות

ולא לסופר ארמאי – משמע דאם לא סופר הוה שרי להשכיר לארמאי. ואם תאמר: דאמרינן בייהגוזל בתראיי (בבא קמא קיד,א): האי בר ישראל דזביו ליה ארעא לגוי אמיצרא דבר ישראל חבריה – משמתינן ליה, דאמר ליה: אריא ארבעת אמיצראי! ודוחק לחלק בין מכר לשכירות. ונראה לרבינו יצחק: דהתם כשישראל רצה לקנות, - אבל אם אין ישראל רוצה לקנות מותר.

בסופר מתא – אין נראה לפרש כפירוש הקונטרס דסופר מתא היינו מלמד תינוקות של כל העיר, דאיכא קול גדול. דהא לקמן אמר רבא: מקרי דרדקי וסופר מתא – כמותרין ועומדין. כיון דאשמועינן דמקרי דרדקי הוי פסידא דלא הדר – הוא הדין מלמד כל תינוקות העיר, ואמאי איצטריך תו למינקט סופר מתא! ואין לפרש נמי כפירוש הקונטרס בייהמקבליי (בבא מציעא קט,ב): סופר מתא — מספֵּר אנשי העיר, דהא קרי הכא בברייתא סופר. אלא נראה כמו שפירש רבינו חננאל: סופר מתא – כותב שטרות העיר, ולהכי חשיב ליה לקמן פסידא דלא הדר אם נכתב השטר שלא כדין.

מתקנת יהושע בן גמלא ואילך לא ממטינן ינוקא ממתא למתא – וכגון שיש כאן עשרים וחמשה ינוקי שראויין להשכיר להם מלמד. ואם תאמר: הא אי הוה ממטיען להו למתא אחריתי – יצטרכו מלמד בפני עצמן, כיון דאיכא עשרים וחמשה ינוקי, ואם כן מאי נפקא מינה! ויש לומר: דנפקא מינה, דאי הוו שני מלמדי תינוקות באידך מתא — היו יכולין להושיב חציים

בפני זה וחציים בפני זה. סד מקרי דרדקי עשרים וחמשה ינוקי – אבל פחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף זה את זה להשכיר להם מלמד.

פירש רבינו חננאל דרביה אקרייה זֵכֶר כדין, והיינו ״רמִיָיה״ – דלא אשגח

למידע היכי הוח קרי תלמידיה, וכן נראה. אבל אין נראה לפרש שגם רבו טעה ולימדו וְכַּר, דאם כן לאו רמייה הוא.

עיונים

לא ישכירנו וכו׳ כתב הריטב׳א שכפי האמור לעיל, גם אם בעל הדירה הדר בחצר רוצה לעסוק בעצמו במלאכה זו יכולים שבניו לעככ. אלא בא לומר שגם אם הרשו לו השכנים ק במלאכה, הרי אין זה אומר שהתירו לו גם להשכיר דירתו לאחר לצורך זה. לסופר ארמאי כלומר, סופר גוי. שאף שכרגיל אין משכירים דירה לנכרי בחצר ישראל שמא יבוא להציק לשכניו, מכל מקום יש מקרים שהדבר מותר (ראה תוסי), אבל אם עצם מלאכתו מפריעה לשכנים יכולים לעכב.

סופר מתא רשיי פירש: מלמד תינוקות של כל בני העיר, שעושה במקום בית ספר שלם, ויש שם רעש גדול משום ריבוי הילדים (וראה ברמב"ן ועוד). אבל רוב המפרשים מסבירים בר״ח שהכוונה היא לסופר העיר, הכותב שטרות עבור בני העיר. שכיון שאין מצוה במה שהוא עושה יכולים שכניו לעכב מפני ריבוי הנכנסים. ומשום כך, אם היה כותב ספרי תורה אין יכולים לעכב (ר"י מיגאש). ורגמ"ה הביא גרסה "ספר מתא" מי שעושה חספורת עבור בני העיר (וראה בתוס׳).

לא ממטינן ינוקא וכו׳ משום שיש מלמד טוב יותר במקום אחר (רמב"ם, וכן רמ"ה בתשובותיו סימן רצ) אלא כופים את בני המקום לשכור להם מלמד במקומם (רש"ו). ובתוסי כתבו שרווקא כאשר היו שם לפחות עשרים וחמישה תלמידים (כפי שאמר רבא להלו). אבל רוב הראשונים אינם סבורים כן, ולדעתם עיקר החידוש הוא שכופים את בני המקום לשכור מלמד אפילו כשהיו שם ילדים מעטים בלבד (ראה ברבינו יונה ברשב״א וריטב״א). ומדברי הרמב"ם עולה שאינו מפרש זאת על חובת בני העיר, אלא על הדרכה לכל אדם

שמוליך את בנו למלמד טוב יותר בעיר אחרת. ובלבד שלא תהא סכנה בדבר. תיתורא רש"י פירש שהוא גשר רחב, ור"י מיגש והרמ"ה מפרשים: גשר עשוי אבנים.

גמלא שאינו גשר ממש אלא לוח עץ צר (רש"ו) עם חבלים לאחיוה מצידיו (רגמ"ה). ור"י מיגאש והרמ"ה מסבירים שהוא גשר של עץ, שפעמים שהוא מתליע, או שהמים שוטפים אותו. ועיקרו של דבר שיש לחשוש שהילדים לא יזהרו ויגיעו לידי סכנה בעוברם את הגשר. סך מקרי וכוי ובפחות מכאן אין כופים את בני העיר לשכור מלמד (תוס׳). אבל אין כן דעת רוב הראשונים, והם אומרים שבא הדבר לומר שזה הוא המספר הראוי לכיתה אחת, ואין יכולים לכפות זה על זה לחלק את הכיתה בפחות מכך (רמב"ן), וכן אין יכולים לחייב את המלמד ללמד יותר ממספר זה של תלמידים (רבינו יונה). וביותר מכן צריך להוסיף מורה (או עוזר למורה).

ואי איכא ארבעין כתבו ראשונים שמעשרים וחמישה עד ארבעים מוסיפים ריש דוכנא. ואם היו יותר מארבעים – שוכרים מלמד נוסף ועושים כיתה שלימה נוספת (רבינו יונה. רשב"א). אבל הרא"ש כתב כי עד ארבעים אין מוסיפים ראש דוכנא, ומארבעים עד חמשים די בראש דוכן, ויותר מכך – שני מלמדים.

ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] קושיה מברייתא נוספת, ששנינו: מי שיש לו בית בחצר השותפין – הרי זה לא ישכירנו לא לרופא, ולא לאומן, ולא לגרדי, ולא לסופר יהודי, ולא לסופר ארמאי. ואם כן יכול לעכב עליו אפילו ללמוד, מיום ליום, שמא יווק בדרכים. שהשטן היה סופר (מלמד תינוקות) יהודי! ומשיבים: הכא במאי עסקינן נכאן במה אנו עוסקים]? בסופר מתא [העיר] שאינו

ַהָּגִי זֶה שָׁמַע: מִי שָׁיֵשׁ לוֹ בַּיִת בַּחֲצֵר הַשׁוּתָּפִין – הֲבִי זֶה לֹא יַשָּׂכִּירֵנּוּ לֹא לְרוֹפֵא, וְלֹא לְאוּמָּן, וְלֹא לְגַרְדִּי, וְלֹא לְסוֹפֵר יָהוּדָי, וְלֹא לְסוֹפֵר אֲרַמֵּאי! – הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן – בִּסוֹפֵר מַתָא.

אַמַר רָבָא: מִתַּקָנַת יִהוֹשֻעַ בֶּן גַּמְלָא וָאֵילָךְ, לָא 🔀 מַמְטֵינַן יְנוּקָא מִפָּתָא לְמָתָא, אֲבָל מִבֵּי כְנִישְׁתָּא ּלָבֵי כָנִישָׁתָּא מַמְטֵינַן. וְאִי מַפְּסַק נַהְרָא לָא מַמְטֵינַן, וְאִי אִיכָּא תִּיתוֹרָא מַמְטֵינַן, וְאִי אִיכָּא נַּמְלָא לָא מַמְטֵינַן. וַאֲמַר רָבָא: סָךּ מַקְרֵי דַּרִדְּקִי – צִשִּׂרִין וַחֲמִשָּׁה יָנוּקֵי, וְאִי אִיכָּא חַמְשִׁין – מוֹתִבִינַן תְּרֵי, וְאִי אִיכַּא אַרְבִּעִין – מוֹקְמִינַן רֵישׁ דּוּכָנָא, וּמְסַיִּיעִין לֵיהּ מָפֶּתָא. וַאֲמֵר רָבָא: הַאי מַקְרֵי יָנוּקֵי דְּגָרֵיס, וְאִיכָּא אַחַרִינָא דָּגָרֵיס טָפֵּי מִינֵיה – לָא מְסַלְּקִינַן לֵיה, דְּלְמָא אַמֵי לְאִיתְרַשׁוּלֵי. רַב דִּימִי מִנְּהַרִדְּעָא אֲמַר: כָּל שֶׁבֵּן דָּגָרֵים טָפֵּי, יִקְנָאַת סוֹפְרִים תַּרְבֶּה חָכְמָה. וַאֲמַר רָבָא: הַנֵּי תָּרֵי מַקָּרֵי דַּרְדָּקֵי, חַד גָּרֵיס וְלָא דָּיֵיק, וְחַד דָּיֵיק וָלָא גָּרֵיס – מוֹתִבִינַן הַהוּא דְּגָרֵיס וְלָא דְּיֵיק, שַׁבֶּשְׁתָּא מְמֵּילָא נָפָקָא. רַב דִּימִי מִנְּהַרְדָּעָא אֲמֵר: מוֹתְבִינַן דְּדָיֵיק וְלַא גַּרֵיס, ישַׁבֵּשְׁתָּא כֵּיוָן דְּעָל – עָל; דְּכְתִיב: ״כִּי שָשֵׁת חַדַשִׁים יַשַב שָם יוֹאָב וְכָל יִשְּׂרָאֵל עַד הִכְרִית בַּל זַכָר בָּאָדוֹם", יּכִּי אֲתָא לְקַמֵּיה דְּדָוִד, אֲמֵר לֵיה: ראש זוכן, עוזר, ומסייעין לו מבני העירן

מלמד תינוקות, אלא כותב שטרות או מכתבים לבני העיר. שבכגון זה, שהיא עבודה שאינה מצוה, ובאים אצלו אנשים

רבים - יכולים בני חצר לעכב עליו. משהוזכרה תקנת יהושע בן גמלא דנים בה, ובענין מלמדי תינוקות בכלל. אמר רבא: מתקנת יהושע בן גמלא שתיקן להושיב מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר ואילך, לא ממטינן ינוקא ממתא למתא (אין מביאים תינוק מעיר לעירן אלא בכל מקום משאירים את התינוקות ללמוד בעירם, אבל מבי כנישתא לבי כנישתא – ממטינן ומבית כנסת לבית כנסת **שבהם היו** לומדים - מביאים אותם], ואי מפסק נהרא – לא ממטינן נואם מפסיק הנהר יפלו שמא יפלו — אין מביאים התינוקות בנהר, ואי איכא תיתורא ממטינן (ואם יש גשר על הנהר – מביאים אותםן אפילו מעבר לנהר, ואי איכא גמלא – לא ממטינן נואם יש רק גשר צר — אין מביאים]. **ואמר רבא:** סך מקרי דרדקי – עשרין וחמשה ינוקי (הכמות המירבית למלמד תינוקות אחד היא עשרים וחמישה תינוקות], ואי איכא חמשין – מותבינן תרי נואם יש חמישים תינוקות במקום – מושיבים שני מלמדים] שילמדו כנפרד כל אחד

עשרים וחמישה, ואי איכא ארבעין מוקמינן ריש דוכנא, ומסייעין ליה ממתא וואם יש ארבעים -- מעמידים לו לשלם שכרו של העוזר. ואמר רבא:

האי מקרי ינוקי דגריס (מלמד תינוקות שגורס). ואיכא אחרינא דגריס טפי מיניה - לא מסלקינן ליה נויש אחר שגורם יותר הלכות ממנו - אין מסלקין אותון את המלמד הראשון, דלמא אתי לאיתרשולי (שמא יבוא זה השני להתרשל) כיון שאין לו תחרות. רב דימי מנהרדעא אמר: להיפך, כל שכן דגרים טפי (שהוא גורס והוא לומד טוב יותר) כשהוא יודע שהוא נשאר מורה יחיד במקום, כי קנאת סופרים תרבה חכמה וחבירו שסולק ישתדל לדעת יותר, כדי שישכרוהו, ויגרום לשני שלא יתרשל. ואמר רבא: הני תרי מקרי דרדקי [שני מלמדי תינוקות], חד גריס ולא דייק (אחד גורט הרכה ואינו מדייק בדברים) וחד דייק ולא גריס (ואחד מדייק ואינו גורס הרכה) - מותבינן ההוא דגריס ולא דייק (מושיבים אנו מקבלים ללמד את ההוא שגורס ואינו מדייק), ומרוע? שבשתא ממילא נפקא (השגיאה מעצמה תצא) ואין נזק בכך שילמד בשגיאות. ואילו רב דימי מנהרדעא אמר: מותבינן דדייק ולא גריס (מושיבים אנו את זה שמדייק ואינו גורם הרבה]. שבשתא כיון דעל - על נשגיאה כיון שנכנסת - נכנסתן ושוב אינה יוצאת. וראיה לדבר דכתים (שנאמרן: "כי ששת חדשים ישב שם יואכ וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום" (מלכים א יא, טו),

כי אתא לקמיה (כאשר בא יואב לפנין דוד לאחר מעשה, אמר ליה (לו) דוד:

ריש דוכנא השומע את הדברים מן המלמד והחר ומלמד שאר תינוקות (רש"י). והמאירי מסביר שלוכח תלמיד מבוגר יותר שמצליח בלימודו שיהא מסייעו בכך.

לשכור את העוזר. וכתבו שהכוונה היא שאין פוחתים משכר המלמד, ומסייעיז ליה ממתא ואף אין מניחים לו לשלם מקצת משכורת ריש דוכנא, אלא בני העיר הם החייבים לשלם שכרו (רגמ״ה, ר״י מיגאש ועוד).

אתי לאיתרשולי רש"י מפרש שהמלמד שנבחר יחשוב שהוא מעולה כל כך שאינו צריך להתאמץ, ויבוא להתרשל במלאכתו. ובעל השאילתות פירש שאם יעשו כן יתרשל המלמד החדש במלאכתו, שיתיירא פן ימצאו טוב ממנו ויפטרוהו, ואחרים פירשו שאותו מלמד שטלקוהו יתרשל וישכח מה שלמד ולא יוכל ללמד עוד (ר"י מיגאש).

כל שבן דגריס טפי רש"י מפרש, לשיטתו, שאותו מלמד שנשאר יחשוש שחבירו שסולק ינסה למצוא חסרונות בו מפני הקנאה, ומשום כך ירבה להתאמץ. ורגמ״ה פירש שכיון שיודע שמלמד שאינו מלמד כראוי יכול להיות מסולק, אף הוא ישתדל שלא להתרשל. ור"י מיגאש פירש, לשיטתו, שהמלמד שסולק ישתרל משום כך לשפר עצמו כדי שישכרוהו שנית.

לא ישכירנו מי שיש לו בית בחצר השותפים, לא ישכירנו לא לרופא ולא לאורג או למקיז דם ולא לסופר שטרות. (רמב"ם שם. שויע שם).

לא מממטינן ינוקא אין מוליכים את התינוק ללמוד מעיר לעיר, אבל באותה עיר מוליכים אותו למלמד טוב יותר, אפילו למקום רחוק, אלא אם כן יש נהר מפסיק באמצע. ואם היה גשר חזק בנוי על גבי הנהר – מותר. (רמב״ם ספר מדע הלכות תלמוד תורה פ״ב ה״ו.

סך מקרי דרדקי מספר הראוי לכתה שיש בה מלמד אחר הוא עשרים וחמישה ילדים. ואם היו יותר, עד ארבעים – מושיב אחר שיסייע בידו, ובני העיר משלמים למלמד הרצאות העסקתו (רמ״א בשם נ״י). ואם היו ארבעים – מושיבים שני מלמדים. וכתב הרמ״א שאם אין בעיר עשרים וחמישה ילדים, יש אומרים שאין שוכרים להם מלמד (הגהות מיימוניות ורבינו ירוחם). ויש אומרים שאפילו בפחות מעשרים וחמישה ילדים צריך לשכור (נ"י). (רמב"ם שם ה״ה. שו״ע שם סעיף טו).

כל שכן דגריס טפי אם היה מלמר חינוקות בעיר ובא אחר טוב ממנו – מסלקים את

הראשון מפני השני. וכרב דימי. (שו"ע שם סעיף יח). מותבינן דדיוק וכו' היו שני מלמדים, אחד מלמד הרבה ואינו מדקדק והשני מדקדק ואינו מרבה בלימוד – לוקחים את זה שמדקדק יותר, וכרב דימי (ועיין בכס"מ ובלח"מ). (רמב"ם שם ה"ו. שו"ע שם סעיף יט).

מסורת הש"ס ג. בייב כב,א. תנדבאייר

פכייא. זוהר חייב קכו,ב. ה. ילקייש נייך קצו.

גרסות

אבל מבי כנישתא יש בכתייל: מבי כנישתא. מותבינן ההוא דגריס... מותבינן דדייק יש בכתייי: מותבינן קמי דדייק וראה

ברמביים. כיון דעל יש בכתייו: דעל.

לשוד

תיתורא פירוש החלה הוא נשר. דבר המתבר שני חלקים. וכדומה לזה בערבית נو וע (תואתר).

גמלא הוא סוג מיוחד של גשר. גשר סתם הוא גשר בנוי היטב, באבנים או בעצים המתוקנים למעבר סביר של אדם ובהמה. הגמלא הוא קורה או קורות אחדות המונחות לרוחבו של הנהר. כרגיל על גבי נהרות

מַאי טַעֲמָא עֲבַדְתְּ דָכִי? אֲמֵר לֵיה, דְּכְתִיב: ״תִּמְחָה

אָת זָכָר צַמָּלֵק״. אֲמֵר לֵיהּ: וְהָא אֲנַן ״זֵכֶר״ קָרֵינַן!

אַמַר לֵיה: אַנָא ״זַכַר״ אַקריוּן. אַזַל שׁיִילִיה לְרַבִּיה,

אַמַר לֵיה: הֵיאָך אַקריתַן? אַמַר לֵיה: ״זֵכֵר״. שָׁקַל

סַפְּסֵירָא לְמִיקִטְלֵיה. אֲמַר לֵיה: אַמַּאי? אֱמֵר לֵּיה,

ּדָּכְתִיב: ״אַרוּר עשׁה מְלֵאכֵת ה׳ רְמִיָּה״. אֲמַר לֵיה:

שָׁבַקֵיה לְהַהוּא נַּבְרָא דְּלֵיקוּם בְּ״אָרוּר״. אֲמַר לֵיה,

: ״וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם״! אִיכֵּא דְאַמְרִי:

קַטְלֵיהּ, וְאִיכַּא דָּאֲמָרִי: לַא קַטְלֵיהּ. ״וְאַמַר רַבַא:

ַ מַקָרֵי יְנוּקָא, שַׁתָּלָא, טַבָּחָא, וְאוּמָנָא, וְסוֹפֵר מָתָא

כּוּלָן כִּמוּתִרין וִעוֹמִדִין נִינְהוּ. כִּלַלָא דְּמִילְתַא: כַּל

אָמַר רַב הוּנָא: הַאי בַּר מְבוֹאָה דְּאוֹקֵי רֵיחַיַא, 🔀

הוא דִּמְעַבֶּב עִילָוֵיה, דְּאָמַר לֵיה: לֵא פַּסְקַתּ לֵיה

לְחַיּוּתִי. לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיה: מַרְחִיקִים מְצוּדַת הַדָּג מְן

הַדָּג כִּמְלֹא רִיצַת הַדָּג; וְכַמָּה? אָמֵר רַבָּה בֵּר רַב

. הוּנָא: עַד פַּרְסָה. $-\dot{\psi}$ אנִי דָּגִים, דְּיָהֲבִי סַיָּיארָא

וְאָתָא בַּר מִבוֹאָה חַבְרֵיה וְקַמוֹקֵי גַּבֵּיה – דִּינַא

פָּסֵידָא דְּלָא הָדַר – מוּתְרֶה וְעוֹמֵד הוּא.

מסורת חש"ם א. ביימ קט,א.

נרסות

ספסירא למקטליה יש ספסירא ובעא : בכתייני למקטליה.

אמר ליה דכתיב... אמר ליה שבקיה יש בכתייי: דכתיב... שבקיה.

ליה שבקיה אמר בשאילתות: אמר ליה דוד שבקיה.

איכא דאמרי קטליה ואיכא דאמרי לא קטליה יש בכתייו: שקל ספסירא

מקרי ינוקא יש בכתיי: מקרי דרדקי.

וסופר מתא יש בכתייי ועוד: וספר מתא. כמותרין ועומדין נינהו יש

כמותריו ועוד: בכתייי ועומדין דמו ומסלקינן להו

מותרה ועומד יש בכתייי: במותרה ועומד.

מאי טעמא עבדת הכי (מה טעם עשית כך), שהרגת את הזכרים בלבד? אמר ליה [לו]. דכתיב (שנאמר]: "תמחה את זָכֶר עמלק" (דברים כה, יט), כלומר את זכר עמלק, ועמלק מזרע ארום הוא. אמר ליה [לו]: והא אנן "זכר" קרינן (והרי אנחנו "זַכֶּר" קראנון! אמר ליה (לון: אנא "זָכֶר" אקריון (לי

״זָכָר״ הקריאו לין. אזל שייליה לרביה [הלך יואב ושאל את רבון שלימד אותו מקרא, אמר ליה [לו]: היאך אקריתן [איד הקרית לנו]? **אמר ליה** [לו]: "זֵכֵר" שהוא קרא כראוי, אלא שלא שם לכ שתלמידו אינו קורא כראוי. שקל ספסירא למיקטליה (נטל יואב חרב להרוג אותו), אמר ליה (לון המלמד: אמאי [מדוע] אתה בא ליה [לו], דכתיב להורגני? אמר (שנאמרן: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה" (ירמיהו מח, י), שלימדת שלא כראוי. אמר ליה (לו) המלמד: שבקיה לההוא גברא דליקום ב"ארור" (הנח לאותו אדם שיעמוד ב"ארור" זהן ודי בעונש זה ואין צורך להרוג אותי! אמר ליה (לו) כתיב (נאמר) גם: "וארור מונע חרבו מדם" (שם)! איכא דאמרי [יש שאומרים]: קטליה [הרגו], ואיכא דאמרי [ויש שאומרים]: לא קטליה [הרגו]. ומכל מקום למדים ממקרה זה ששגיאה שלומדים בילדות נשארת למשך כל החיים. ואמר רבא: מקרי ינוקא [מלמד תינוקות], שתלא (שותל עצים מקצועין, טבחא (שוחט), ואומנא (ומקיז דם], וסופר מתא (וסופר העירן – כולן כמותרין ועומדין נינהו (הם). לומר שאין צורך להתרות

בהם שיעשו מלאכתם כראוי, אלא הרי

מתפקידם. כללא דמילתא (כללו של דבר): כל פסידא (הפסד) שלא הדר תוזר] – מותרה ועומד הוא.

אמר רב הונא: האי בר מבואה דאוקי ריחיא (בן מבוי אחד שהעמיד ריחיים במבוין. ומתפרנס על ידי הבאים לטחון בריחיים שלו, ואתא בר מבואה חבריה וקמוקי גביה (ובא בן המבוי חבירו ומעמיד אצלו לידון ריחיים — דינא (דין) הוא דמעכב עילויה (עליו) הראשון אם רוצה בכך, דאמר ליה (שאומר לו): קא פסקת ליה לחיותי (אתה פוסק את חיותי פרנסתין, שהרי אתה לוקח את לקוחותי. ומציעים: לימא [האם נאמר] שמסייע ליה [לו] מה ששנינו: מרחיקים מצודת הדג מן הדג כלומר, ממצודה אחרת כמלא ריצת הדג כלומר, מרחק שממנו מגיעים דגים לאותו מקום. ושאלו: וכמה מרחק זה? אמר רבה בר רב הונא: עד פרסה ומשמע מכאן שצריך להרחיק ממקום שקבע בו חבירו את עבודתו. ומשיבים: מכאן אין הוכחה, אפשר לומר כי שאני (שונים) דגים, דיהבי סייארא [שנותנים סיור]. שאחד מהם הולך לפני האחרים, ומורה להם לאן לבוא, ומשום כך כשהם נתקלים במלכודת אחת, שוב לא יבואו לשניה.

עיונים

זכר עמלק ויש לתמוה: והרי עמלק הוא רק מזרע אדום, ואין אדום בכלל "מחה תמחה"! והסביר מהרש"א כי טעותו של יואב בענין עמלק הביאה אותו לנהוג כן . במלחמות אחרות שלא להרוג את הנשים. וכך נתברר לדוד, שתמה על מנהגו, כי הדבר נובע מן הטעות בענין עמלק.

היאך אקריתן וכו׳ רוב המפרשים מסבירים על פי דברי הר״ח כי המלמד אמר לו שהקריא לו זֶכֶר כדין. אלא שלא דייק ולא השגיח שתלמידו לא קרא יפה ונמצא מחזיק כל ימיו בשיבוש. וכתבו התוס׳ (בעמוד א) שכן מסתבר, כי מי שלא השגיח על תלמידיו נקרא "עושה רמיה". אבל אם היה המלמד עצמו מוטעה – הרי אין זו רמיה. אבל יש שבתבו כי המלמד אף הוא אמר לו וָכָּר, שהמלמו עצמו לא ידע (רמיה), והרמיה שבכך היתה שמי שאינו יודע דיו אסור היה לו לקבל על עצמו להיות מלמד (מהריל, מהרשיא). וראה במהר"ל שמסביר על פי דרכו כי המלמד שזלזל בכבוד התורה ראויה לו המיתה. ארור מונע חרבו מדם הריטב"א מסביר שאין כוונת הדברים שאם לא יהרוג את המלמד יעבור משום "ארור מונע חרבו". אלא כך רצה לומר: כיון שיש אמירה של ארור מונע חרבו מדם" שבגללה היה עליו להרוג את כל החייבים הריגה, והוא לא עשה כן – הרי המלמד חטא כלפיו, שנתבטל מן המצוה.

מקרי ינוקא רש"י (במסכת ב"מ קט,א) מסביר כי מלמד התינוקות גורם הפסד לתינוקות ידי שמלמדם שיבוש שהם שומרים אותו כל ימיהם. וכבר הקשו ראשונים: הרי רבא האומר דבר זה, סבור לעיל כי "שבשתא ממילא נפקא"! ולכן הסבירו כי מאחר שאינו מלמד כראוי נמצא שמבטל את זמנם של תלמידיו לריק, ואיבוד הזמן הוא הפסד שאינו חוזר (תוס׳ ועוד). ויש מפרשים שהכוונה היא שפושע בתינוקות, שאינו משגיח עליהם היטב כיצד הם לומדים, ומבטל זמנו וזמנם (רי"ף לפירוש רמב"ן, וראה ברשב"א).

שתלא אין הכוונה לענין שותל המפסיד את הנטיעות, שאותו אדם חייב לשלם עבור הנזק. אלא הכוונה היא למה ששותל אילנות כך שאינם צומחים היטב, שהוא הפסד שאינו חוזר, ואינו יכול לתובעו מן השותל (תוס' ועוד).

טבחא מובן שאם ניבל בהמה בשחיטתו שהוא חייב לשלם, אבל יש בכך הפסד נוסף שפעמים גורם בושת פנים למארח שאינו יכול לכבד את אורחיו, ועל כך מעבירים אותו (רבינו יונה).

סופר מתא מדברי רש"י עולה שהכוונה היא למי שכותב ספרי קודש, כגון ספר תורה. והקשו עליו בתוס׳ שהרי אם עשה שגיאה יכולים לתקנה. ובדוחק מסויים תירצו ראשונים שאפשר לומר שעשה שגיאות רבות עד שאסור כבר לתקן ספר משובש כזה (או בכותב תפילין שאין לתקן טעויות שבהן). אבל רוב המפרשים מסבירים כדברי ר"ח, שהכוונה היא למי שכותב שטרות, שאם עושה שגיאה בנוסח השטר או בסכומים יכול לנרום הפסד גדול, והוא אינו משלם לפי שאינו אלא גרמא (תוס׳, רבינו יונה ועוד). ויש מפרשים

מאי טעמא עבדת הכי – שלא הרגת את הנקיבות. את זכר עמלק. ארור מוגע חרבו – סיפיה דהאי קרא הוא. שתלא – נוטע כרמו למחלה. אומנא = מקיז דס. סופר מתא = לגלר. כמותרין ועומדין דמו -שלה יקלקלו, ואם קלקלו – מסלק להו בלה אחרייחה, אף על פי שלה החרו

בו קודם לכן. פסידא דלא הדר – כגון אלו, שמשנתנבלה הבהמה, או הרג המקיז, והסופר כתב ספר חורה בטעות. דאוקי ריחיא – לטחון ולשכור. מרחיקין מצודת הדג מן הדג – לייד שנתן עיניו בדג עד שהכיר חורו . מרחיקין שאר ליידין מלודחם משם. אלמא, אף על גב דלא זכה ביה ולא מטא לידיה — מרחיקין משם, דאמר ליה: קה פסקת לחיותי. שאני דגים דיהבי סיירא – נותנין עין נהכטס להיות נוהגים לרוך למקום שראו שם מזונות. הילכך, כיון שהכיר זה חורו, ונתן מוונות בתוך מלא רילתו – בטוח הוא שילכדנו, דהוה ליה כמאן דמטא לידיה, ונמצא חבירו מזיקו. אבל הכא - מי שבא אללי יבא, ומי שבא אללך יבא.

בא ע"ב

תוספות

סופר מתא – לא כמו שפירש בקונטרס: כותב ספר תורה בטעות. דאין זה פסידא דלא הדר, דיכולין להגיהו. אלא כדפרישית לעיל: כותב שטרות.

ומקרי דרדקי – פירש בקונטרס בייהמקבליי (בבא קט,א) דהוי פסידא דלא הדרא משום

זה כאילו התרו בהם, ואם עשו דבר שלא כראוי — מותר לסלק אותם מיד - דשבשתא כיון דעל על. וקשה לרבינו יצחק: דהא רבא גופיה אית ליה לעיל דשבשתא ממילא נפקא! ואומר רבינו יצחק: דהוה פסידא דלא הדר, דאותה שעה שמלמד להם טעות הם מתבטלים, ואותה שעה אין יכולין להחזיר לעולם.

שתלא - ואם תאמר: מאי פסידא איכא! אי יפסיד ישלם! ויש לומר: דאינו מפסיד, אלא שפושע, שאין הנטיעות גדילות כמו שהיו ראויות

ליגדל.

מרחיקין מצודת הדג כוי - אף על גב דרבינו תם מפרש דבדבר של הפקר אפילו רשע לא מיקרי, כדתנן (פאה פרק רביעי משנה ג) גבי פאה: פירס טליתו עליה – מעבירין אותו ממנה. וכן תנן בפרק קמא דבבא

מציעא (י,א): ראה את המציאה ונפל עליה, ובא אחר והחזיק בה – זה שהחזיק בה זכה. ולא מיקרי רשע אלא בעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה, משום שאם לא ישתכר במקום זה - ימצא להשתכר במקום אחר. והך דשמעתא לא קשיא, דאף על גב דהוי דבר של הפקר – מכל מקום בכמה מקומות ימצא שיוכל לפרוס מצודתו. ועוד: דהכא אומנותו בכך. והא דאמרינן בפרק ייחזקת הבתים" (בבא בתרא נד,ב): נכסי גויים הרי הן כמדבר, כל המחזיק בהן – זכה בהן. מאי טעמא! גוי מכי מטא זוזי

לידיה איסתלק ליה, וישראל לא קני עד דמטי שטרא לידיה. ופירש רבינו שמואל בן מאיר התם דישראל המחזיק רשע מיהא מיקרי. ולפירוש רבינו תם אפילו רשע לא הוי, כיון שלא ימצא במקום אחר. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם, מהא דאמר ב״איזהו נשך״ (בבא מציעא עג,ב): רב מרי בר רחל משכן ליה ההוא נכרי ביתא, אזל רבא וזבניה, נטר תריסר ירחי שתא שקל אגר ביתא אמטייה לרבא. אמר ליה: האי דלא מטאי לה למר אגר

שהכוונה היא למי שמנהל חשבונות העיר, שאם אינו עושה כראוי גורם הפסד לכלל (גאונים).

מרחיקים מצודת הדג מן הדג רש"י ואחרים מפרשים שאם נתן עינו בדג מסויים לצודו והוא מתעסק בכך - אין אחר רשאי לפרוס שם מצודה אחרת, ור״ח פירש ש״מו הרג" משמעו: ממצודת הרגים, שמכניס דג אחר במצודה כדי למשוך לשם דגים אחרים (ראה רבינו יונה). ובעצם ההלכה העירו בתוס׳ שאף שיש סבורים (כר״ת, וראה בספר הישר) שברבר של הפקר אין אדם נחשב כזוכה כמה שעריין לא הגיע לרשותו, והנוטל ממנו אינו נקרא רשע, מכל מקום לא נאמר דבר זה אלא כגון המרצא מציאה שאינה מצויה לכל. אבל הדג דגים – הרי יכול חבירו לדוג במקום אחר, ונמצא שהוא מקפח חבירו בלא הצדקה. ועוד תירצו כי יש להבחין בין מציאה שהיא דבר אקראי, לבין דבר שהוא עיקר פרנסתו של האדם.

דיהבי סייארא למלה זו יש גרסות שונות, וכן פירושים שונים. רש"י מסביר שהדג מביט וצופה למזונות, והנותן לו מזון במצודה הוא שילכדנו בוודאי, מה שאין כן בריחיים, שבל אחד מגיעים אליו לקוחות לפי רצונם. ור״ח פירש כי ״סיירא״ מובנו סימן, שדג הרואה מזון מאותת לדגים האחרים שבמרחק פרסה, והם באים, והריהם איפוא כאילו בתוך רשתו של הראשון. ובערוך (ועוד) כתב בשם רגמ״ה (וכן לפנינו) כי הדגים מתבוננים למרחוק, וכאשר רואה הדג שיש מזון במצודה אחרת הריהו יוצא מן המקום שפרס שם הראשון את רשתו והולך למקום אחר, ואם כן הרי זה גזל גמור (רמב"ן). ור"י מיגאש מסביר בדומה "סייארא" במובן שלוחים, שפעמים שלפני להקת הדגים הולכים מספר דגים, וכאשר הם רואים מצודה הריהם נרתעים ממנה ובורחים מן האזור, ושוב לא יגיעו גם למצודה האחרה.

אורח ההלכה

ארור עושה מלאכת ה' רמיה מלמד תינוקות עושה מלאכת שמים, ואם מתרשל ולא משגיח על תלמידיו או שעוסק במלאכה אחרת – מסלקים אותו. וכתב הרמ"א שצריך המלמד להשתרל שלא למעט בשינה או להרבות בסיגוף, שלא ימנענו הדבר ממלאכתו. (רמב"ם ספר מדע הלכות תלמוד תורה פ"ב ה"ג. שו"ע יו"ד רמה, יו).

מקרי ינוקא וכו' מלמד תינוקות או הנוטע אילנות לבני העיר, או שוחט או סופר שטרות, וכל בני אומנויות העושים מלאכתם לרבים (ויש אומרים שאף ליחיד. טור בשם הראב״ד. וראה סמ״ע) שאי אפשר שיחזירו את ההפסד שהפסידו – הרי הח רמוחרים ועומדים, ואם קלקלו – מסלקים אותם בלא התראה. וכתב הרמ"א (בשם מ"מ) שמכל מקום אין מסלקים אותם אם לא הוחזקו שהם מקלקלים והתרו בהם על כך. (רמב"ם ספר משפטים הלכות שכירות פ"י ה"ז. שו"ע חו"מ שו. ח).